№ 75 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 1 **1895** ՇԱԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 1 № 75

ՔՍԱՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Արշակ Տէր-Գէորգեան Թէմուրազեանց, Խրիստափօր, Արշակ և Սարգիս Թումայեանցները, Մարգարիտ Կաճկաճեան, Հեղինէ Ադամեանց, Սօֆիա և Աշոտ Քահանայ Թէմուրազեանցները, յայտնելով առաջինը իր սիրելի ամուսնու, միւսները իրանց քրոջ և վերջինները իրանց հարս՝

ՄԱՐԹԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահը, խնդրում են ազգականներին և ծանօթներին շնորհ բերել հանգուցեալի յուղարկաւորութեան այսօր, յուլիսի 1-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, իր բնակարանից, (Սօլօլակ, Սվէչնիկեանի տուն, № 15) Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին և այնտեղից Խօջիվանքի հանգստարանը։ 1—1

Օդեսայի համալսարանի նախկին ուսանող

ՅԱԿՈԲ ՄԱՆԱՍԵԱՆԻ

յիշատակը յարգողներին խնդրում են ներկայ գտնվել յուլիսի 2-ին, կիրակի օրը, Վանքի մայր-եկեղեցում կատարվելիք քառասունքի հոգեհանգստեանը։ 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Էլի հոգեւորականութիւնը. Ֆրանսիական լրագիրների կարծիքը. Օրվայ հարցը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Լուրեր սահմանի միւս կողմից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մակեդոնական շրջաբերականը. Նամակ Թիւրքիայից.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Թիւրքիայից.

ԷԼԻ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մենք մի րոպէ անգամ չէինք կարող ենթադրել, որ Թիւրքաց կառավարութիւնը հայոց հարցի այս սուր միջոցին, երբ ամբողջ Եւրոպան լարված ուշադրութեամբ հետեւում է օսմանցիների արած իւրաքանչիւր քայլին, իրան թոյլ կը տայ դիպչել Թիւրքահայոց եկեղեցական-վարչական իրաւունքներին, չը հաստատելով Գրիգորիս եպիսկոպոս Ալէաթճեանի կաթողիկոսական ընտրութիւնը...

Բայց Թիւրքաց կառավարութիւնը այդ յանդուգն քայլն արաւ, յայտնելով հայոց պատրիարքարանին, որ չէ հաստատում Սիսի նորընտիր կաթողիկոսի ընտրութիւնը։

Դա, ի հարկէ, շատ տխուր մի փաստ է. բայց աւելի տխուր, աւելի զզուելին այն է, որ Թիւրքաց կառավարութեանը այդ յանդուգն քայլն անելու դրդել են նոյն իսկ իրանք հայ հոգեւորականները, որոնք, ինչպէս երեւում է Կ. Պօլսի մեր թղթակցութիւններից, գործիք դառնալով Թիւրք մինիստրների ձեռքում, բողոքներ են ներկայացրել, և մի շարք խնդրիգներ լարել նոր կաթողիկոսի հաստատութեան դէմ...

Ուրեմն այս անգամ էլ հոգեւորականները։ Եւ միշտ հոգեւորականներ։ Հազիւ ազատվեցինք Աշըգեանից, և ահա մի տեղ մի Մեսրոպ եպիսկոպոս շնորհակալութեան ուղերձներ է ներկայացնում սուլթանին. ինչպէս այդ արաւ Խաչերեշի առաջնորդը, մի այլ տեղ հայոց վանքի միաբաններն են խորին երախտագիտութեան ուղերձներ տալիս, ինչպէս այդ արեցին Մուշի ս. Կարապետ վանքի հոգեւորականները. մի ուրիշ տեղ հայ վարդապետները մերժում են պատասխան տալ օտար թղթակցին, որ հեռու Եւրոպայից եկել էր հայերի դատը պաշտպանելու, ինչպէս այդ արեցին Իւչքիլիսէյի վանքի վանահայրերը. վերջապէս մի ուրիշ տեղ էլի հոգեւորականները դաւաճանում են ժողովրդի շահերին, անելով գաղտնի մատնութիւններ, լրտեսութիւն, կամ լինելով կոյր գործիք թիւրքական նենգ քաղաքականութեան...

Այո, միշտ հոգեւորականները, միշտ կղերը, որ կոչված են իբր թէ ժողովրդի ծառան լինելու, որ ապրում են ինչպէս տզրուկ, նոյն այդ ժողովրդի հացով, Նրա աշխատանքով, Նրա տուած փողերով...

Սակայն ժամանակ չէ միթէ սանձահարել այդ անասհման ստութիւնները։ Գոյութիւն ունեցող կանոնների հիման վրա՝ հայոց պատրիարքարանն է պատասխանատու Սիսի կաթողիկոսական ընտրութեան մասին և ոչ ոք, բացի պատրիարքարանից և խառն ժողովից, կոմպետենտ չէ որոշելու, թէ արդեօք ընտրութիւնը կանոնաւոր է թէ ոչ։ Եթէ մի որ և է եպիսկոպոս, կամ մի խումբ սեւագլուխներ բողոքներ ունեն, այդ բողոքները պէտք է ներկայացնեն հայոց պատրիարքարանին և ազգային ժողովին, և ոչ թէ Թիւրքաց ոստիկանութեան մինիստրին, ինչպէս այդ արել են մի քանի հոգեւորականներ...

Հարցը շատ պարզ է.—Գրիգորիս եպիսկոպոս Ալէաթճեան, իր ուղղութեամբ, իր ժողովրդական տենդենցիաներով և իր անցեալով ատելի է, նոյն իսկ թշնամի Թիւրքաց կառավարութեան, և ահա այդ կառավարութիւնը աշխատում է թոյլ չը տալ, որ իրան թշնամի այդ եկեղեցականը ձեռք առնի մի այնպիսի կարեւոր տեղի կաթողիկոսութիւնը, ինչպիսին է կիլիկիայի կաթողիկոսութիւնը, և այդ նենգամիտ նպատակին հասնելու համար՝ իր ձեռքում գործիք է շինել, ինչպէս միշտ, մի քանի ստոր սեւագլուխներ։

Մի րոպէ անգամ չենք ուզում կասկածել, որ թէ Թիւրքաց կառավարութեան և թէ մի խումբ մատնիչ հոգեւորականների այդ նենգամիտ ձգտումը կը խորտակվի հայոց պատրիարքարանի խիստ բողոքի առաջ։

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԻ ԿԱՐԾԻՔԸ

Այն նոր փազիսը, որի մէջ մտել է հայոց հարցը լորդ Րօզբէրիի մինիստրութեան անկումից յետոյ և որը նորանոր յոյսեր է ներշնչել Թիւրք կառավարութեան, առիթ է տալիս ֆրանսիական մի քանի լրագիրներին խիստ կերպով յարձակվել Անգլիայի դէմ։

Ֆրանսիական լրագիրները պախարակում են Անգլիային նրա համար, որ իբր թէ նա, ինչպէս բոլոր միջազգային գործերում, նոյնպէս և հայոց հարցի մէջ, հետեւելով իր սովորական աւանդական եսասէր քաղաքա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, յունիսի 20-ին

Ստամպօլ, կամուրջին վրա, Ղալաթիա, Բերա անցած չարթու թիւրք փոքրիկ տղաքներ ընչասպառ կը վազէին, «Թերճիման, խրիմ հրատարակված թերճիման» պոռալով, ու քրիստոնեայ ու մահմետական իրարու ձեռքէ կը խլէին այդ թերթը, որուն հատին գինը 20 փարայէն մինչեւ հինգ ղրուշ ելած էր (5 կոպէկէն 50 կոպէկ)։ կաթողիկոսին Բեղրպուրկ երթալը կը հաղորդէր, Անգլիոյ քաղաքականութեան վրա կը խօսէր, վերջապէս տեղեկութիւններ կը հաղորդէր այն ամեն նիւթերու մասին, որոնց վերաբերութեամբ ոչ թէ միայն օրագիրներու մէջ բառ մը գրել խստիւ արգիլուած է, այլ և խօսակցութիւններէն իսկ վանելը ոստիկանական պահանջում է։

Պօլսոյ ժողովուրդը չը կրցաւ որոշ կերպով ըմբռնել այս կրկնակ քաղաքականութեան նպատակը. բայց լաւատեղեակները կըսեն թէ թիւրք կառավարութիւնը «Թերճիմանի» միջոցաւ անուղղակի կերպով կուզէ թիւրք ժողովուրդը գրգռել հայոց դէմ, ցոյց տալով թէ Եւրոպան անոնց գործերուն համար կը միջամտէ երկրին գործերուն և թէ անոնց կաթողիկոսը որու կը դիմէ։ Եւ սակայն ահա այս չարթու ոստիկանութիւնը գրաւեց այդ «Թերճիման»-ին վերջին թիւը, վասնզի կըսեն թէ կաթողիկոսին Բեղրպուրկ խօսած ճառին իմաստը կը պարունակէր։ Տեղացի հայ ժողովուրդը այս անգամ այդ միջոցէն ալ զրկուեցաւ կովկասէն քիչ շատ տեղեկութիւն ստանալու համար։ Շատոնց է արդէն, որ մենք ալ «կուռնկ խապրիկ մը ունիս, կը հարցնենք, կովկասէն»։

«Տարազ» և «Մուրճ», ահա միակ թերթերը, որոնք մեզի պիտի լուսաւորեն ձեր գործերուն վրա, թէև երբեմն-երբեմն ձեռքերնիս անցնին։ Մեր թերթերը հազիւ թէ Էջմիածնի վարդապետի մը, եպիսկոպոսի մը անփոյթ մէկ լուրը հաղորդելու կարողութիւնն։ Կը պատահի որ մաքսանենգութեամբ ձեռքերնիս անցնի «Մշակ» մը, զոր շուտով պէտք է պատռենք, եթէ քանի մը տարի բերդարգելութեան դատապարտուելու յօժարակամ չենք։ Այդ դիպուածական մէկ թիւին մէջ էր, որ կարդացի Մոսկուայէն համակրական երկու խօսք «Մշակի» Պօլսոյ թղթակցութեան մասին։ Շնորհակալութիւն յայտնելով հանդերձ ըսեմ թէ կովկասեան թերթի մը թղթակիցը շատ ներողամտութեան կարօտ է, վասնզի սխալելու վտանգին շատ անգամ ենթակայ կըլլայ։ Երեւակայեցէք որ պէտք է անընդհատ յարաբերութիւն ունենալ պատրիարքարանի, թիւրք կառավարութեան, դեսպանատուններու, ժողովրդական ամեն կարգի շրջանակներու հետ, որոշել ճիշդը սխալէն ու ամենէն ամբողջութիւն մը կազմել ու հրապարակ հանել, ու այս ամենը յաջողցնելու համար պէտք է ոչ ոք կասկածի թէ Թիֆլիսի թերթին հետ յարաբերութիւն ունիս։ Կրնաք ընդունիլ թէ սխալելու հաւանականութիւնը շատ է։ Բայց կարծեմ թէ այս վերջին ամիսներս «Մշակի» մէջ հրատարակուած բոլոր տեղեկութիւնները եթէ բաղդատէք նոյն միջոցին եւրոպական և մանաւորապէս անգլիական թերթերու մէջ հրատարակուած տեղեկութեանց, որոնք Պօլսէն հեռագրով կը մեկնին այն պահուն, երբ այս թղթակցութիւններն ալ կը նետուին նամակատուփը, կարելի է դիտել թէ ձեզի հաղորդուած ամեն լուրեր խղճմտութեամբ քըննուած ու քօնթրօլէ եղած են. ու եթէ երբեմն իրարու հակասական լուրեր կը հասնին, ատոր մէջ սխալում չի կայ. ամեն լուր հաղորդուած պահուն ճիշդ է, բայց փոփոխութիւններն իրարու կրնան յաջորդել։

—

Անփոփոխը, աւաղ, Սասունի վիճակն է միայն. օրէ օր ամենածանր լուրեր կը հասնին. սովեալներուն վիճակը ամենուս յայտնի է. գիտենք նաև թէ 54 սասունցի Տիգրանակերտէն Սասուն վերադարձած ատեն իրենցմէ 52 հատը սպաննուեցան, ինչպէս կը հաստատեն պատրիարքարան հասած տեղեկութիւնները, զոր կը հաղորդէին կոտորածէն ազատուող 2 սասունցիները. սովը օրէ օր աւելի սպառնական կըլլայ։ Պատրիարքարանը յաջողեցաւ 4,500 րուպլի ղրկել, երեք բաժանումով։ Բայց ահա դժուարութիւնը. Մուշ, Բաղէշ կարելի չէ գտնել վաճառականներ, սեղանաւորներ, որոնք քանի մը հարիւր ոսկի տրամադրելի ունենան. Պօլսէն փոխանակագիր կը քաշուի վրանին, բայց հնչուն դրամ ո՞ւր գտնեն։ Ինչ և է, այսպէս թէ այնպէս պատրիարքարանը յաջողեցաւ այդքան գումար մը ղրկել։

Կիրակի, յունիս 18, Լուսաւորչի տօնին պատրիարքական կոնդակ մը ղրկուեցաւ եկեղեցիները Սասունի համար հանգանակութիւն կատարելու յորդոր կարդալով։ Ամեն թաղի մէջ եկեղեցական մը ընկերակցութեամբ աշխարհականի մը պիտի պտըտեն տունէ տուն, ժապաւինեալ տետրակի մը միջոցաւ դրամ հաւաքելով Պատրիարքարան ղրկելու համար։ Կը յուսացուի որ բաւական գումար մը ժողովուի։ Այդ ստակները շուտով Հայաստան հասցնելու միակ միջոցը թերես ըլլայ ուղղակի Պօլսէն հնչուն ոսկիները փոխադրել, բայց... բայց մը կայ։ Կառավարութիւնը շատ ընդունակ է ճամբան իր աւազակներուն ձեռքով թղթատարը կողոպտել տալ, որպէս զի օգնութիւնը իր տեղը չը հասնի։ Ամեն թիւրք նախարար Թահսին մըն է, որ Բաղէշի, Մուշի մէջ ցորենները ամբարել կուտար և կը պահէր, որպէս զի հայ ժողովուրդը սովամահ մեռնի։ Եւ աւելի թարմ ապացոյց մը կուզէք այդ քաղաքականութեան. ահաւասիկ ամենաստոյգ լուր մը, որ դեռ երէկ իրիկուն պաշտօնական աղբիւրէ Պատրիարքարան հասաւ։

Վարդան վարդապետ, Նախագահ Մուշի Նպաստամատոյց յանձնաժողովին, 60-ի չափ եզ առած կը տանէր Սասուն ժողովրդին բաժնելու համար, և ահա կառավարութեան պաշտօնեաները զինուորներով վրա կը հասնին կը գրաւեն կենդանիները ու վարդապետին հետ ետ կը դարձնեն։ Ինչ ըսենք այս դէպքին վրա։

—

Բայց ահա տարօրինակ պարագան—եթէ երբեք թիւրքերէն եկած ո և է չարութիւն և անխղճութիւն դեռ կրնանք տարօրինակ համարել—դատական գործերու նախարարին կողմէ յունիս 19 երկուշաբթի իրիկուն պաշտօնագիր մը կը հասնի պատրիարքարան, որուն մէջ Րիզափաշա ցաւ կը յայտնէ թէ Վարդան վարդապետին պէս տէրութեան անհաւատարիմ մարդու մը պաշտօն յանձնուեր է Նպաստամատոյց յանձնաժողովի մը նախագահել։ Նախարարը կը պահանջէ, որ այդ վարդապետը պաշտօնանկ ըլլայ և անոր տեղ նշանակուի Եսայի վարդապետը «որ տէրութեան կատարեալ վստահութիւնը գըրաւած է»։ Այս երկու վարդապետներուն տարբերութիւնը.—Վարդան վարդապետ քննիչ յանձնաժողովին առջև ճիշդ կերպով վկայեց Սասունի ջարդին և թիւրքերուն հայոց տուած չարչարանքներուն մասին. Եսայի վարդապետ Մուշի միաբանութեան այն Աշըգեաններէն է, որոնք հայոց ազգին բարեբաղդութիւնը թրքական սու-

կանութեան, փնտռեց այդ հարցի աջող և կանոնաւոր լուծման։

„Անգլիան, ասում է ֆրանսիական „Charente“ լրագիրը, երկդիմի և երկերեսանի դեր խաղաց հայոց հարցում։ Նրա կարծիքով ազատել Հայաստանը, կը նշանակէ աշխատել ռուսաց պրոտեկտորատի համար, և որովհետև Անգլիան բնաւ այդ չէ կամենում, ուստի նա ծածուկ կերպով խրախուսում էր Թիւրք կառավարութեան դիմադրութիւնը։ Բայց այդ խարդախ վարմունքի դիմակը պատռեց հայոց կաթողիկոսը, որը շտապեց գնալ Պետերբուրգ և հռչակեց Ցարին իբրև հալածված Հայաստանի բնական պաշտպանը։ Այդպիսով, ինչպէս և 1877 թւին, Բալկանեան սարերի մէջ օսմանցիների ետևից երևում է Անգլիան, իսկ արևելեան քրիստոնեաների ետևից Ռուսաստանը։“

Մի ուրիշ ֆրանսիական լրագիր, „Gaulois“ լրագիրը, յիշեցնելով թէ ինչ պարագաների մէջ ընկաւ լօրդ Բիկօնսֆիլդի պահպանողական մինիստրութիւնը 1880 թւին, ասում է, որ այդ մինիստրութիւնը ընկաւ հէնց այն պատճառով, որ Անգլիան զարհուրանքով իմացաւ, թէ ինքն Կիպրոսի դաշնամանքով պարտաւորվել է պաշտպանել Թիւրքիայի ամբողջութիւնը, կամ ուրիշ խօսքերով, ստանձնել է Փոքր-Ասիայի հովանաւորի պաշտօնը, մի պաշտօն, որ նա շատ վատ կերպով կատարեց։ Հայերի կրած տանջանքների մէջ, ասում է լրագիրը, քիչ մեղք չունի Անգլիան, հէնց այն պատճառով, որ նա չը կարողացաւ կատարել իր յանձն առած պարտականութիւնները։

ՕՐՎԱՅ ՀԱՐՑԸ

XVIII

Ամբողջ երեք տարի է Թիւրքաց Հայաստանը պատերազմական դրութեան մէջ է։ Ոչ թէ մի այնպիսի աղքատացրած, տնտեսապէս քայքայված երկիր, ինչպիսին է Հայաստանը, այլ նոյն իսկ եւրոպական ամենահարուստ երկիրն անգամ անկարող կը լինէր ամբողջ երեք տարի դիմանալ այն պատերազմական, չղթայակապ վիճակին, որի մէջ է օսմանեան կառավարութեան շնորհիւ այդ թշուառ երկիրը։

Բերլինի կոնգրէսից յետոյ սկսելով իր ճնշող, ոչնչացնող, քայքայող քաղաքականութիւնը, Թիւրքաց կառավարութիւնը սիստեմատիկաբար առաջ տարաւ իր հակա-հայկական խիստ «պօլիտիկան», առանց մազի չափ անգամ դիմադրութիւն գտնելու Եւրոպայի կողմից. իսկ վերջին մի քանի տարիները, երբ պայթեցին Գում-Գափուի դէպքերը, Էրզրումի ընդհարումը և Սեբաստիայի շարժումները, այդ «պօլիտիկան» վայր դցեց նոյն իսկ այն թափանցիկ քօղը, որով քօղարկված էր, և բացարձակապէս պատերազմական դրութեան մէջ դրեց ամբողջ երկիրը...

Այդ պատերազմական քաղաքականութեան արդիւնքը ամբողջ աշխարհը տեսաւ։—Պարբերական սովը, գիւղերի փակումը, անվերջ ձերբակալութիւնները, սահմանադրութեան ոչնչացումը, գաղթականութիւնը, և վերջապէս Սասունի կոտորածը այդ պատերազմական քաղաքականութեան բնական հետևանքներն էին, և երբեք չը պէտք է զարմանալ, եթէ այն, ինչ որ տեղի ունեցաւ Սասունում 1894 թւին, կրկնվի Էրզրումում, Ալաշկերտում, Վանում և նոյն իսկ աւելի փոքրիկ կենտրոններում...

Այս րոպէիս ամբողջ Հայաստանը նման է այն կալանաւորին, որ շղթայակապ ընկած է բռնաւորի ոտների տակ, և որի մարմնի մէջ բացված լայնաբերան վէրքերից առուների նման արիւն է հոսում...

Այդ շղթաների ծանրութեանը և արիւնաքամ վիճակին ժողովուրդը կարող է դիմանալ մի տարի, երկու տարի, շատ շատ երեք տարի,—բայց ոչ աւելի։ Նա կամ վճռական, յուսահատական շարժում պէտք է անի փշրելու իր շղթան, և կամ պէտք է ոչնչանայ բռնաւորի ոտների տակ։

Դա բնական է։

Բայց ինչի՞ այդ բնական, տարրական ճշմարտութիւնը չէ ուզում հասկանալ քաղաքակիրթ Եւրոպան, որ ամբողջ քսան տարի Թիւրքաց հայերին օ ր օ ր կարդալուց յետոյ, այժմ էլ յորդոր է կարդում հայերին սպասել, սպասել և սպասել...

Բայց մինչև երբ։

Խ. Մալումեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՍԱՀՄԱՆԻ ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԻՑ

—

Ծանր ու վհատեցուցիչ լուրեր են ստացվում Թիւրքաց Հայաստանի Բագրևանդի գաւառից։ Հայոց հարցի առիթով Եւրոպայի միջամտութիւնը Թիւրքիայի գործերում՝ քիւրդերի և թիւրքերի մէջ առաջացրել է մի ֆանատիկոս զայրոյթ, որ վերջին օրերս իր գագաթնակէտին է հասել։

Օրեր ու ամիսներ շարունակ մեզ ծանր լուրեր էին հասնում այն մասին, թէ քիւրդերն ու թիւրքերը հագիւ են զսպում իրանց՝ առաջ բերելու ընդհանուր հայկական բարդուղիմէոսեան գիշեր. թիւրք իշխանութիւնը հագիւ է կարողանում իսլամի ֆանատիկոս զաւակներին առ ժամանակ արգելել թաթախելու քրիստոնեաների արիւնի մէջ իրանց սրերը, որոնք դեռ երէկ հազարաւոր անմեղների արիւնով ներկվեցան։

Եւրոպական դելեգատների ներկայութիւնը Մուշում թիւրք իշխանութեան յիշեալ վարմունքի միակ շարժառիթն էր։ Մեզ հասած լուրերից երևում է, որ իւրաքանչիւր քիւրդ, իւրաքանչիւր չէլօ, իւրաքանչիւր քաղցած թիւրք ուշի ուշով հետևում է միջազգային դելեգացիայի ամեն մի շարժմանը, կրճտում է իր ատամները և անհամբերութեամբ սպասում է այն ժամին, երբ կը հանի հայերին այնքան շատ բան խոստացող, բայց անյոյս վիճակի մատնող եւրոպական դելեգացիայի Հայաստանից մեկնելու ժամը, որպէս զի վայրագ գայլերի նման դուրս թափվեն՝ գիշատելու քրիստոնեաների հօտը։

Ինչպէս երևում է վերջին լուրերից, չարաստանչ հայ ժողովրդի համար այդ օրհասական ժամանակը մօտեցել է. երևի դելեգացիան իսկապէս պատրաստվում է թողնել, կամ թէ լուր է տարածված, թէ նա թողնելու է բռնութեան, աւերածութեան դժբաղդ աշխարհը—Հայաստանը։ Իսլամի վայրագ զաւակների համար այս բերկրալի լուրը, ինչպէս պատմում են մեզ թշուառութեան վայրերից այստեղ հասած հայերը, արդէն հասել է իւրաքանչիւր թիւրքի, իւրաքանչիւր վայրենի քիւրդի լսմուկի ու քաղցած չէլօի ականջին և այժմ ամեն խորշերից, ամեն ձորերից դուրս են սողում այդ մարդակերները և ամեն կողմից հնչվում է քրդերէն երկու օրհասական բառ—«ղրը կըն ֆլա».—կոտորենք հայերին։

Համիդիէ կոչված գազանների գլխաւորները առատ աւար, հայի գեղեցիկ հարսներ, մատաղահաս աղջիկներ են խոստանում իրանց ստորադրեալներին և վերջինները ցնծութեան աղաղակներով են վազում առաջնորդող աւազակների ետևից։ Պասնոց գիւղում նստում է մի տխրահռչակ քիւրդ աւազակ։ Շրջակայ հայ գիւղերի տղրուկն է նա, նրանց դահիճը. և մի և նոյն ժամանակ հայզարանլի քիւրդ համիդիէյի գլխաւորը։ Այս արիւնարբու գազանի ֆլա՛յ կոտորելու ախորժակն այնքան մեծ է, որ անկարող է գտնվել սպասել դելեգացիայի վերջնականապէս մեկնելուն, և ահա նրա հեռանալու մասին միայն լուր առնելուն պէս, մօտ օրերս դուրս է եկել Պասնոց գիւղից և երկու հարիւր զինված համիդիէ քրդերով դիմել է Վանի ծովի ափին գտնվող Արճէշ հայ գիւղը, բնակիչներին սրի անցկացնելու։

Այս սոսկալի արշաւանքի մասին նախապէս Պասնոցից գոյժ է հասնում Արճէշ. տեղացի քանի մի երիտասարդ հայեր Արճէշից նաւով փախչում են դէպի Վան այս վտանգի մասին հիւպատոսներին հաղորդելու և օգնութիւն հայցելու։ Վան հասնելով՝ նրանք իմանում են, որ հիւպատոսները բացակայ են Վանից մի նոյնպիսի գործի առիթով։ Բանից դուրս է եկել, որ Ջըղիր-Բօթանում, չէլօների այդ բնում, երկու հայ գիւղ սրախողխող են արել քիւրդերը և ահա հիւպատոսները շտապել են այդ կոտորածների վայրերը։

Արճէշցի երիտասարդները ճարը կտրված դիմում են Վանի վալիին—Բահրի փաշային. վերջինս ի նկատի ունենալով դելեգատների ներկայութիւնը, շտապում է կարգադրել, որ Արճէշի վրա արշաւող հայզարանլի Հիւսէին-փաշային բռնեն և նրա արշաւանքը խափանեն։ Հիւսէին-փաշան լսելով իր մասին եղած կարգադրութիւնը, թողնում է և հեռանում, արհամարհելով իրան բանտարկելու հրամանը և դառնում է իր գնդին հետևեալ խօսքերով. «Ցետ դառնանք տղէրք, այս անգամ չաջողվեց, մնայ մի ուրիշ անգամ»։

Եւ դեռ դելեգատները չեն հեռացել... Հեշտ է եզրակացնել, թէ նրանց հեռանալուց յետոյ ինչեր կը պատահեն Հայաստանում, քանի՜ Հիւսէին փաշաներ իրանց սրերը կը մերկացնեն և քանի՜ Արճէշներ այդ սրերին զոհ կերթան։

Ա. Ահարոնեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են, որ Ամերիկայի հայերը բաւական քանակութեամբ հագնելու շորեր են ուղարկել՝ կարօտ Թիւրքաց հայերին բաժանելու համար։

—

Կ. Պօլսից մեզ գրում են, յունիսի 24-ից. «Այսօր լուր կայ թէ երեք դեսպանները վաղը ծանուցագիր մը պիտի տան, տասը օր պայմանաժամով, այո կամ ոչ վերջնական պատասխան մը պահանջելով. բայց այս լուրին ստուգութիւնը չեմ կրնար երաշխաւորել, վասն զի ճշդելու ժամանակը կը պակսի։»

—

րին մէջ կը փնտռեն, և այդպէս ալ վկայեցին յանձնաժողովին առջին։

Յունիս 19-ին պատրիարքարան հասած է նաև ուրիշ պաշտօնագիր մըն ալ, որով կը պահանջուի Վանէն հեռացնել Սահակ վարդապետը, որ պատրիարքական փոխանորդի պաշտօն կը վարէ։ Սահակ վարդապետ վանեցի երիտասարդ եկեղեցական մըն է, երկու տարիէն աւելի է, որ Վանի առաջնորդ թեմը կը կառավարէ և ժողովրդին սէրն ու համակրանքը գրաւած է. ահա իր յանցանքը։

Ջենք կարծեր որ պատրիարքարանը զոհացում տայ կառավարական այս արտառոց պահանջումներուն, ինչպէս նաև ուրիշ չորս պաշտօնագրերու ալ, որոնք ամէնքն ալ այս օրերս պատրիարքարան հասան։

—

Պաշտօնագրեր ու պահանջումներ կը տեղան պատրիարքարան, յորմէհետէ Սաիտ-փաշա կոչւեցաւ մեծ-եպարքոսութեան։ Արդէն երբ այդ լուրը ձեզի հաղորդեցի, առաջին տպաւորութեան մը տակ գրեցի թէ այդ Սաիտը քրիստոնեայ տարրին ոսոխն է, և ինքն է, որ ամենէն աւելի ոյժ տուաւ քրիստոնեաներու առանձնաշնորհումները ջնջելու և զանոնք տկարացնելու գաղափարին։ Եւրոպական թերթերը պահ մը այս Սաիտը (ք ի ւ չ ի ւ կ ը, պզտիկը) չփոթեցին միւս Սաիտին հետ (ի ն կ ի լ ի զ Սաիտ, անգլիացի), ուստի և կարծեցին թէ քրիստոնեաներու բարեկամ անձնաւորութիւն մըն է, որ պաշտօնի գլուխ կանցնի։

Մեծ-Եպարքոս Սաիտ-փաշա կը կարծէ թէ շատ խելացի գործ մը կընէ ամէն օր նորանոր խնդիրներ ստեղծելով հայոց գլխուն, որպէս զի ժամանակ չունենան բուն իսկ կենսական կարեւորութիւն ունեցող խնդրով զբաղիլ։ Անոր համար է որ արդէն երեք չաբթուան մէջ այնքան թ է զ ք ե ր է ն ե ր գրեց պատրիարքարան, որքան չի գրուեր երեք ամսուան մէջ։ Օր նոր, յարուցած խնդիրը նոր։ Այսպէս ալ էր իր առջի եպարգոսութեան ատեն. անկէ ի վեր ժամանակն ու մարդիկը փոխուած են. իսկ Ք ի ւ չ ի ւ կ Սաիտ կը մնայ անփոփոխ։

Իր անփոփոխելի գաղափարն է, ինչպէս 1885-ին և անկէ առաջ ալ, խղդել հայկական խնդիրը, «ընդհանուր բարեկարգութեանց» խընդիր մը հանելով։ Այս անգամ դարձեալ այդ խնդիրը հանեց, բայց այնքան անյաջողութեամբ, որ Սուլթանը պահ մը գինքը հրաժարեցուց. երկու ժամ ալ հրաժարած մնաց, բայց յետոյ հաշտուեցան Շաքիր-փաշայի գիւտը ընելով։

Առջի նամակիս մէջ ընդարձակօրէն խօսեցայ «Անատոլուի ինչ-ինչ գաւառներու քննիչին» վրա, և թէ ինչ է անոր պաշտօնը։ Շաքիր-փաշա մեկնելու պատրաստութիւնները կը տեսնէ, և Պօլսոյ եւրոպական թերթերը կը ծանուցանեն թէ 10—12 օրէն պիտի մեկնի։ Սակայն ուրիշ շրջանակներու մէջ տարբեր կերպով կը խօսուի։ Դուռը կը յուսայ որ մօտերս պիտի կարենայ իր ուզած կերպովը կարգադրութիւն մը ընել տէրութեանց հետ և այն ատեն Շաքիր-փաշա պիտի մեկնի իբր բարձրագոյն քօմիսէր, իսկ եթէ չը կարենայ այդ կարգադրութիւնը ընել, այն ատեն տեղը պիտի մնայ։

Առ այժմ այս անուանումին համար կարելի չէ, որ թիւրքերու բարեկամները գինքը շնորհաւորեն. արդէն առաջին պարտութիւն մը կրեց Շաքիր փաշա։ Դեսպանատուները գնաց իր նոր տիտղոսովը, «Բարձրագոյն քօմիսէր Անատոլուի» այցաքարտով. երեք դեսպաններն ալ յայտարարեցին, թէ այդպիսի տիտղոսով պաշտօնեայ մը չեն ճանչնար։ Խեղճ Շաքիրը պոչին վրա նայելով ետ դարձաւ։

—

Ինքնակոչ քօմիսէրին եղած այս ընդունելութիւնը պատասխան մըն է այն լուրերուն, որոնք երեք պետութեանց համաձայնութիւնը խանգարած կը նկարագրեն և հայկական խնդիրը ստորադասութիւնը կորուսած։ Եւրոպայէն Պօլիս հասած լուրերը կը շարունակեն միշտ ապահովիչ ըլլալ։ Թողունք եւրոպական մամուլին գրածները, անգլիական դիւանագիտական շրջաններէն ալ շատ մխիթարիչ լուրեր կը լսուին։ Բարիզէն այսօր շատ լաւատեղեակ անձնաւորութենէ մը նամակ հասաւ, թէ՝ պ. Համօթօ հաղորդած է օսմանեան դեսպան Զիա-փաշային, որ երեք պետութիւնները կը շարունակեն հայկական խնդրին մասին համաձայն մնալ և պիտի մնան, և թէ օսմանեան կառավարութեան ճշմարիտ շահերը կը պահանջեն ընդունիլ ներկայացուած Ծրագիրը, առանց ո՛ և է դժուարութիւն յարուցանելու։ Այս լուրին ստուգութիւնը երաշխաւորեալ է։

Ինչպէս որ առջի նամակով կը գրէի, լօրտ Սօլզպըրիի նախարարութիւնը այնպէս կը թուի թէ մեզի նպաստաւոր քաղաքականութեան մը պիտի հետևի. այս կարծիքը ունի նաև անգլիական դեսպանատունը, որ կարծենք թէ պատրիարքարանին ալ զգացուցեր է, թէ առ այժմ վախ չի կայ որ իրաց վիճակը փոխուի։ Ցեսնենք։

Մինչ այս մինչ այն, պատրիարքարանը կը պատրաստուի ո՛ և է պատահականութեան համար։ Նախորդ նամակներով ըսեր էի, թէ պատրիարքը Ծրագրին վրա դիտողագիր մը պատրաստելով՝ դեսպաններուն ներկայացուց։ Այդ դիտողագրին իմաստը շատ համառօտաբար հաղորդեցի, այժմ ալ քիչ մը աւելի ընդարձակ խօսեմ։

Այդ դիտողագիրը գործնական կարեւորութիւն մը պիտի չունենայ, եթէ Դուռը ընդունի Ներկայացուած Ծրագիրը, որ ալ անփոփոխ մնալով, բնականաբար մեր կողմէ եղած դիտողութիւնները չեն կրնար անոր մէջ մտնել։ Բայց պատրիարքը ցոյց տուած կըլլայ այն ամեն անպատեհութիւնները, որոնք այդ Ծրագրէն կրնան ծագել, և սով ապագային մէջ տեղի ունենալիք դէպքերուն համար գէթ ինք պատասխանատուութենէ զերծ կըլլայ Եւրոպայի առջև։ Իսկ եթէ երեք պետութիւնները ուզեն լսել Դրան առարկութիւնները և կարեւորութիւն տալ անոնց, այն ատեն մեր պատրիարքարանն ալ կատարելապէս իրաւունք ունի թիւրքերուն դէմ ինքն ալ ազգին կողմէ խօսել Եւրոպայի առջևը։

Պատրիարքին դիտողագիրը ուղղուած է ուղղակի Անգլիոյ դեսպանին, քանի որ ան էր իր պաշտօնակիցներուն կողմէն Ծրագիրը պատրիարքին հաղորդողը։ Մասնիկիս պատրիարք նախ շնորհակալութիւն կը յայտնէ այն ծրագրին համար, զոր Անգլիոյ դեսպանը թէ իր և թէ իր միւս երկու պաշտօնակիցներուն անունով ղրկած էր։ Եւ սակայն կըսէ որ ինք համոզուած է թէ երեք դեսպանները, որ այնքան հեռատես են, անշուշտ տարակոյսներ ունեցեր են այդ ծրագրին արդիւնաւորութեանը համար։ Օրինակի համար, արդեօք բաւական երաշխաւորութիւն մըն է, երբ բարձրագոյն քօմիսէրի մը համար եւրոպական պետութեանց հաւանութիւնը առնուիլը բաւական համարուի, նահանգապետներուն անուանումը կէս-պաշտօնապէս (officieusement) ծանուցուի դեսպաններուն, կամ Պօլսոյ կեդրոնական յանձնաժողովին մէջ դրուին Դրան նշանակած և օսմանեան հպատակ անդամներ։ Ցետոյ պատրիարքը կը թուէ առաջարկուած թէ վարչական և թէ դատական բարենորոգումներուն բոլոր պակաս կէտերը. կը յիշեցնէ թէ մաքի արտադրութեանց համար ո՛ և է ապահովիչ երաշխաւորութիւն մը չիկայ։ Ակնարկելով Սասունի ջարդին, կը յիշեցնէ թէ այդ կոտորածը կատարուած է կանոնաւոր զինուորներուն միջոցաւ, և թէ Ծրագիրը չի պարունակեր ո՛ և է տրամադ-

Այս օրերս Մոսկվայում լոյս տեսաւ ռուս գրող Տուրգենևի «Стихотворенія въ прозѣ» գրուածքը, հայերէն թարգմանութեամբ՝ «Արձակ բանաստեղծութիւններ» վերնագրով։ Թարգմանիչն է Ալէքսանդր Ծատուրեան։ Գրքի թարգմանութիւնը կատարված է պարզ, մատչելի և մշակված լեզւով։ Եթէ հայերէն թարգմանութիւնը մի քանի տեղերում այն տպաւորութիւնը չէ թողնում, ինչ ռուսերէն բնագիրը, դրա պատճառն անկասկած թարգմանողի լեզուն չէ, այլ ընդհանրապէս հայոց աշխարհաբար լեզուն, որով անկարելի է որ և է միտք, որ և է նկարագրութիւն այնպէս գեղեցիկ կերպով արտայայտել, ինչպէս ռուսերէն լեզւով։ Գրքին կցած յառաջաբանութիւնից երևում է, որ երիտասարդ թարգմանիչը մտադիր է հրատարակել ռուսաց մի քանի բանաստեղծների՝ ինչպէս Պուշկինի, Լերմոնտովի և Նեկրասովի հայերէն թարգմանութիւնը։ Ենթադրում ենք, որ այդ աշխատութիւնը կաջողվի պ. Ծատուրեանին, որովհետև նա ինքը, ինչպէս ասում են պոլսեցիք, «քիչ մը ուրին ունի»։ Թարգմանութիւնը բաղկացած կը լինի երեք գրքից։

—

Լոնդոնի պատկերազարդ թերթերից մէկը տպագրել է թիւրքաց սուլթանի պատկերը, և պատկերի շուրջը թիւրքահայոց սովեալների համար եղող հանգանակութեան հրաւէրը...

—

Մենք ստացանք Թիֆլիսում հրատարակվող «Թատրոն» հանդիսի այս տարվայ առաջին գիրքը։ Գրքի տպագրութիւնը և արտաքինը, ինչպէս և նախորդ տարվանը, գեղեցիկ է և նոյն իսկ շքեղ։ Իսկ բովանդակութեան կողմից հանդէսը կարօտ է շատ փոփոխութեան։ Տարին երկու անգամ լոյս տեսնող հանդէսը, մեր կարծիքով, պէտք է աշխատի տալ հասարակութեանը թատրոնական գրականութեան աչքի ընկնող գրուածքների թարգմանութիւնը։ Այդ տեսակէտից ոչ Սուվորինի «Մեդէա» ողբերգութիւնը, և ոչ էլ մի քանի վոդեվիլներ, ինչպէս, օրինակ, «Սպասում ենք հիւրերին», միանգամայն անբաւարար են։ Անբաւարար են նոյնպէս և այդ գրքի մէջ զետեղված մի քանի անմշակ, փոքրիկ յօդուածները, որոնք, ինչպէս մի անգամ էլ ասել ենք, տեղ չը պէտք է գտնեն մի վեցամսեայ ժողովածուի մէջ։ Գերասան Ամերիկեանի, ռուս գրող Գրիբոեդովի, Ադամեանի, դերասանուհի Հրաչեայի և Բեթհովէնի պատկերները շատ գեղեցիկ են։ Մենք համակրում ենք անտրէպրենեօր Ֆօրկատտիի գործունէութեան, բայց սկսելով տպագրել ռուս թատրոնական աշխարհի ներկայացուցիչների պատկերները, հայերէն հանդէսը պէտք է առաջ նկատէր այդ աշխարհի հսկաներին, և ոչ թէ երկրորդական գործողներին։

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ մեզ գրում են յունիսի 25-ից. «Այսօր, կէսօրին, ծովում խեղդվեց մի երիտասարդ՝ Միքայէլ Տէր-Ներսէսեան անունով, լողանալու ժամանակ։ Երկու ժամ փնտռելուց յետոյ, նկատեցին, որ մարմինը խրասուզված է ծովի տակը։ Հրաւիրեցին ջրասոյզներ, որոնք պիտի հանեն դիակը։ Երիտասարդը Էջմիածնի ճեմարանից արձակված աշակերտներից մէկն է։

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ Ցղնայ գիւղից մեզ գրում են. «Երկու օր առաջ մեր գիւղի կառավարչական տանուտէրը,—որին գաւառապետը տարել էր իր հետ աւազակապետ Նաբիին բռնելու, ձեռնունայն վերադառնալով Թ ի վ ի թիւրք գիւղից, պատմեց, որ աւազակները բաժանվել են երկու խմբի, և յարձակվում են գիւղերի վրա։ Այդ խմբերից մէկը այս օրերս յարձակվելով Ս ա լ թ ա խ տ թիւրք գիւղի վրա, 900 րուբլի փող է առել։ Իսկ երէկ Բ ի լ ա ւ թիւրք գիւղից այստեղ մարդ եկաւ և պատմեց, որ աւազակները յարձակվել են իրանց գիւղի վրա երկու անգամ.—առաջին անգամ յափշտակել են 80 րուբլի, իսկ երկրորդ անգամ մի թիւրքի մահու չափ ծեծելով 100 րուբլի են տարել։ Ամեն գիւղում օրական 10—15 հոգի պահապաններ են կանգնած»։

—

ԻԳԴԻՐԻՑ մեզ գրում են. «Արաքսից դէպի Իգդիր տանող խճուղին եռանդով շինվում է. ասում են, որ աշնանը պատրաստ կը լինի։ Տարաբաղդաբար նոր ճանապարհը անցնում է այնպիսի թիւրքաբնակ կամ ուղղակի անմարդաբնակ տեղերով, որ երթևեկութիւնների ժամանակ յաճախակի կողոպուտները հնարաւոր են։ Ճանապարհի գիծն անցնում է Մասիսին մօտ գտնվող բլրակների ստորոտներից. Աստուած պատի, եթէ յանկարծ այդ տեղերում բուն դնեն աւազակները։ Պարսից սահմանն էլ շատ հեռու չէ այդտեղից։ Մեծ թւով բանւորներ են աշխատում ճանապարհի վրա. սրանց մէջ աչքի ընկնող թիւ են կազմում յոյները, որոնք կանչվեցան յատկապէս այս գործի համար Կարսի նահանգից»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻԱԿԱՆ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ

—

Ֆիլիպոպոլի շատ փողոցներում, պատերի վրա, նորերս մակեդոնցիները կպցրել էին հետևեալ շրջաբերականը.

«Բուլղարներ. Ապստամբութեան ժամը զարկեց, և բազմաչարչար Մակեդոնիան օգնութեան է կանչում ձեզ։ Եղբայրներ, եկէք և օգնեցէք, որովհետև ձեզ վրա մենք միշտ յոյս ենք դրել, ձեզ հաւատացել ենք։ Հերիք ստրկութիւն, հերիք բռնութիւն, հերիք համբերութիւն, մեզ ևս միջոց տուէք վայելելու ազատութիւնը։ Գերմանի մօտ զոհ գնացած կռւողների գլուխները բաց են անում իրանց արիւնաշաղախ շրթունքները և ասում են. «Բուլղարիա, դու ես մեր յոյսը։ Օգնիր պատերազմողներին։ Յիշիր քո սեփական ստրկութիւնդ, յիշիր քո փառաւոր հերոսներին՝ Բոտեվին, Լեվսկուն և քո ազատութեան այլ պաշտպաններին և ուղարկիր քո զաւակներին մեզ օգնութիւն։ Իշխան, օգնութեան ուղարկիր մեզ քո զօրքը։ Բուլղարական ժողովուրդ, ապստամբվիր և արի մեզ հետ։ Մենք սպասում ենք քեզ. Մակեդոնիա»։

Ոստիկանութիւնը անյապաղ պոկեց պատերից այդ պրօկլամացիաները։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պոլիս, յունիսի 24-ին

Շատ անգամ մենք թիւրք նախարարները այնչափ անխելք չենք կարծեր որչափ որ են։ Եւ ահա այդ սխալումին շնորհիւն է որ առջի նամակիս մէջ վարանեցայ հաղորդելու այն լուրը թէ թիւրք կառավարութիւնը Սասունի հանգանակութեան մասին արգելք յարուցած է։—Այդքան յիմարութիւն ենթադրել կարելի չէ, ըսի. խոստովանիմ թէ խաբուեր եմ։

Յունիս 21 չորեքշաբթի օրը կրօնական և քաղաքական ժողովները խառն նիստ ըրին. և ահա Բ. Դրան կողմէ ղրկուած թ է զ ք է ր է-ներուն մէջ է նաև այդ յիմար պաշտօնագիրը, որով պատրիարքարանին կարգելուի հանգանակութիւն կատարել Սասունի սովեալներուն համար. «Տէրութիւնը կը հոգայ ինչ որ պէտք է. պատրիարքարանը իրաւունք չունի հանգանակութիւն ընել և սուտ տ ե ղ ե կ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ո վ գրգռել ժողովուրդը. հետևաբար կարգելենք այդ ձեռնարկը։»

Այս է պաշտօնագրին իմաստը, որուն վրա ծանրանալու հարկ չենք տեսներ։ Այս չարամիտ պաշտօնագրին պատասխանը պիտի տրուի։ Կը կարծենք թէ պատրիարքը պիտի ըսէ որ «Սովեալներու հաց տալը ոչ թէ իրաւունք մըն է, այլ և պարտականութիւն մը։»

Աւելորդ է ըսել թէ հանգանակութիւնը կը շարունակուի հակառակ այդ արգելքին և կարելի պիտի ըլլայ գումար մը հասցնել Հայաստան։ Միայն թէ այս պարագային մէջ ալ Պոլսոյ երևելիները, կամ, ինչպէս կըսեն, «ազգին մեծատունները» ժողովրդին համար վատութեան կենդանի օրինակներ կը հանդիսանան։ Օրինակի համար մեզի կը պատմեն թէ Պոլսոյ ամենէն աւելի հարուստ մէկ թաղին, Բերայի, հայ վաճառականներէն շատերը չեն ուզած մասնակցել հանգանակութեան, առարկելով թէ իրենք կը վախնան որ կառավարութիւնը կիմանայ իրենց անունները։ «Ստակը մենք կը տանենք պատրիարքին կուտանք։»

Կը դիտէք անշուշտ թէ խնդիրը միայն դրամ տալու վրա չէ, այլ նաև քիչ մը սիրտ ունենալու վրա է։ Այն միջոցին երբ ընդհանուր գրգռում կայ, երբ ազգը իրաւացի կերպով յուզուած է Սասունի ջարդին համար, վախկոտութիւնը վատութենէ ալ անդին կանցնի և ազգային դատին դէմ մատնութիւն մըն է։ Երբ ունեւորները այսքան երկչոտ երևին ու իրենց անունները չը տեսնուին ժապաւինեալ տետրակին գլուխը, ինչպէս կուզէք որ օրինակը համաճարակ չըլլայ։

Պատրիարքարան եկած միւս պաշտօնագրերուն վրա առջին նամակովս գրեցի։ Մէկ հատը Մուշի առաջնորդական տեղապահ Վարդան վարդապետին համար է, որուն ոչ թէ միայն պէտք է արգելուլ, ըստ Սաիդ փաշայի, Սասունի օգնութիւն մը հասցնելը, այլ նաև Պոլիս ալ կանչել զանիկայ և անոր տեղ դնել մին Մուշի այն երկու չիք-վարդապետներէն, որոնք այնքան «հաւատարմութիւն» ցոյց տուին կառավարութեան։

Չորեքշաբթի օրուան ժողովին նիւթ մատակարարող պաշտօնագրերէն մէկ քանին կը վերաբերէին Կիլիկիոյ կաթողիկոսական խնդրին։ Դատական գործերու նախարարը կը պահանջէ բեկանումը Ալէաթճեան Գրիգորիս եպիսկոպոսի ընտրութեան. կը ծանուցանէ նախ թէ լաւ կայ

րութիւն այսպիսի չարիք մը ապագային մէջ չըկրկնուելու համար։ Մատթէոս պատրիարք կը վերջացնէ իր դիտողագիրը կասկած յայտնելով, որ արդեօք պիտի կրնայ գործերուն այս վիճակին մէջ ժողովուրդը հանդարտ պահելու պատասխանատուութիւն ստանձնելով իր պաշտօնը շարունակել։ Հետևաբար, խորին շնորհակալութիւն յայտնելով հանդերձ պետութեանց, որոնք մարդասիրական զգացումներէ մղուած իրենց բարերար հովանին ուզեցին տարածել հայերուն վրա, պատրիարքը կարծիք կը յայտնէ թէ փոխանակ կնճռոտ ծրագրի մը՝ նահանգային ինքնավարութիւնը թէ աւելի դիւրութեամբ կը գործադրուի և թէ աւելի շատ երաշխաւորութիւն մըն է։

—

Պատրիարքին այս յարաբերութիւնները դեսպանատուններուն հետ և հայկական խնդրին առած կերպարանքը թէ հայերու և թէ թիւրքերու մտքերը օրէ օր աւելի կը գրգռեն, և զանազան անձնաւորութիւններ կամ հայերէն կամ թիւրքերէն վերին աստիճանի կասկածելի և վնասակար կը համարուին։ Տատեանի, Սէֆէրեանի, Նուրեանի խնդիրն ամենուն բերանն է։

Տատեան Արթին փաշա բաւական ծանր կերպով հիւանդ է, և ժողովրդին բերանը պտըտած լուրերուն նայելով թունաւորուած է թիւրքերէն։

Քանի մը տարիէ ի վեր Արթին Տատեանի անունը շատ խառնուած է մեր գործերուն։ Իր եղբօրորդի Վահրամ Տատեանի հայրենասիրական քաջագործութիւնները շատ նպաստեցին Տատեաններու անունին փայլը աւելցնելու։ Արթին փաշա Տատեան միշտ կասկածելի եղած է թիւրք կառավարութեան աչքին։ Իր սխերիմ հակառակորդին՝ Սաիդի մեծ-եպարքոսութեան կոչումը իրեն համար հարուած մըն էր։ Բայց «Հազարացին» պահ մը խոնարհեցաւ և համբուրեց զինքը։ Արդեօք համբոյրով մահ։

Բայց մահը միշտ մէկ տեսակ ըլլալով լաւագոյն է թիւրքէն սպաննուիլ, քան թէ հայ դաշոյնէ. պատիւը անարատ կը մնայ։ Ահա Նուրեան, ահա Սէֆէրեան որ ամեն բոպէ սրտադողի մէջ են թէ Մաքսուտի մը բաղդակից պիտի գտնուին օր մը։ Նուրեանի անունը քառորդ դար մըն է շատ տըխուր հռչակ մը ունի։

Սէֆէրեան նշան անծանօթ մըն էր, բայց յանկարծ տխուր կերպով երևան եկաւ։ Պետական խորհուրդի այդ անդամը, Կ. Պոլսոյ եւրօպական օրագրութեան անողոքելի գրաքննիչը բարձրագոյն լրտեսի դեր կը կատարէ. կառավարական շրջանակներու մէջ և Սուլթանին մասնաւոր վըստահութիւնը գրաւած է։ Ինքն էր որ վերջերս պետական խորհուրդին մէջ կը յայտարարէր թէ քանի որ վեց պետութիւնները ստորագրած են Պերլինի դաշնագիրը, կարելի չէ որ երեք տէրութիւնները առանձինն միջամտելու իրաւունք ունենան։ Այս տխմար գաղափարն էր որ Սուլթանին շատ հաճոյ գալով անմիջապէս ոսկի և արծաթ առաջնակարգ պատուանշաններ շնորհեց։ Սէֆէրեանի փառքին նախանձախնդիր Նուրեան ալ կը գոչէ պետական խորհուրդին մէջ թէ երկրին տէրը Սուլթանն է և իր հպատակները չեն կրնար ընդունիլ որ օտար տէրութիւններ, հայերը պատրուակ ընելով, երկրին գործին մէջ խառնուին։ Այս յայտարարութեան շնորհիւ բարձրացաւ Նուրեան պ ա լ ա յ ի, որմէն պէտք է անցնի փաշայութեան։ Այդ անցքը Սիմոն Մագսուտին ալ երազն էր, զոր իրագործելու նուիրեց իր ամբողջ կեանքը և ունեցաւ... ուրիշ անցք մը։

Նուրեան և Սէֆէրեան ստացան երկու «պաշտօնագրեր», որով իրենց կը հաղորդուէր թէ Մագսուտի բաղդակից ըլլալու վճիռ մը տրուած էր կամ պիտի տրուէր իրենց։ Սէֆէրեան այդ թուղթը առնելով, շիտակ կը վազէ ոստիկանութեան նախարարին, որ պէտք եղած յարգանքը ընծայելով Սուլթանին սիրելիին՝ կըսէ.

—Շատ կը ցաւիմ, բայց եկէք միացուցէք ձեր ջանքերը ինծի, որպէս զի գտնենք այդ խումբերը։

Այս հրաւէրը շատ ծանր կուգայ Սէֆէրեանին, վասնզի արդէն ահաբեկ է, և կը վախնայ որ փնտռտուքի ելած ատեն փորձանքը շատ շուտ կը հասնի։ Խնդիրը այսպէս կը մնայ։

Ի՞նչ ընէ խեղճ Նազըմը որ շուարած կեցած է։ Լրտեսներու հետզհետէ սպաննութիւնը ուղղակի իր սրտին տրուած հարուածներ են։ Ո՞վ ալ պիտի վստահի Նազըմի պաշտպանութեանը՝ իր ազգը դաւաճանելու համար։ Եւ Նազըմ իր դիրքը պահելու համար պարտաւոր է ցոյց տալ թէ Պոլսոյ մէջ քոմիթէ գոյութիւն չունի։

Թիւթիւնճիէֆի սպանութիւնը մանաւանդ մեծ հարուած մը եղաւ ոստիկանութեան։ Վիրաւորեալը դեռ չը մեռաւ, իսկ սպանիչները, ինչպէս արդէն լուր կը տուէ, կրցին Պոլսէն դուրս ելլել։ Սուլթանը սաստիկ զայրացած հրաման կընէ և կանչել կուտայ Նազըմը և կը պահանջէ որ քոմիթէները գտնուին։ Նազըմ կը պատասխանէ թէ «քոմիթէներուն մեծը չի կրնար ձերբակալուիլ, վասնզի ինքն Մատթէոս պատրիարքն է. ան որ կրցաւ Սահմանադրութեան հանդէսին մէջ մէկ խօսքով քանի հազար մարդ հանդարտեցնել, ինչ որ ինք ոստիկանապետը կարող չէր ընել, ան կրնայ նաև ուզած ատեն մէկ խօսքով ժողովուրդը ոտքի հանել։ Քոմիթէներուն պետը ան է։ Կրնա՞յ զայն ձերբակալել»։ Այս առարկութեան պատասխան չի կար և Նազըմ այս անգամ ալ կը ճողոպրի։

—

Եւ այն օրերն էին, երբ Ելտըզի պալատին մէջ այդ յայտարարութիւնը կըլլար, անդին, կիրակի օր, Լուսաւորչի տօնին, Ղալաթիոյ եկեղեցիին մէջ, 35° աստիճան տաքութեամբ, ահագին բազմութիւն մը կը համախմբուէր, հանդիսատես ըլլալու Մատթէոս պատրիարքին պատարագին. ու երբ պատարագաւորը հանդիսաւոր կերպով դուրս կելլէր, երիտասարդ մը անոր դէմը ելլելով կըսէր. «Դուն հայ ժողովրդին Մովսէսն ես, դուն մեզի պիտի փրկես ու Աւետեաց երկիրը պիտի տանես։»—Ահա յայտարարութիւն մը որ մեզի շատ գոհունակութիւն չի պատճառեր. հերիք ժողովուրդը վարժեցուցին իր յոյսը միայն Մովսէսի մը վրա դնելու. քիչ մըն ալ ինքը իր վրա թող վստահի։

Ու այս ցոյցերը մեզի չեն առաջնորդեր այն հին օրերուն, ուր ժողովուրդը կը կարծէր թէ երգը, «կեցցէ»-ն և խօսքը կը բաւէին իր երջանկութեանը։

Պատրիարքը առաջնորդուեցաւ յետոյ Ղալաթիոյ ժողովարանը, ուր եկեղեցիին խնամակալութեան կողմէ փառաւոր հացկերոյթ մը տրուեցաւ։ Պատրիարքը որ հիւանդոտ է և սակաւակեր, մեծ մասնակցութիւն մը չունենար հացկերոյթէն, հազիւ թէ բերանը քանի մը պատառ բան կը դնէ։ Բայց այդ պահուն երբ այդ սեղանը կը տրուէր, անդին մեզի լուր կը հասնէր թէ ազգը Աշըգեանէն ու Մագսուտէն ազատող հերոսները շաբաթներով չոր հաց միայն կերած են ու պատառ մը միսի կարօտ մնացած են։

Եւ երբ Ղալաթիոյ եկեղեցիին բակը, ժողովարանին մէջ հրճուանք կը տիրէ, նոյն պահուն էր որ շղթայ վիզերնին, շղթայ ձեռքերնին, շղթայ ոտքերնին 14 կտրիճ հայեր Վանէն կը բերուէին ու խոնաւ, սոսկալի բանտի մը մէջ կը նետուէին։

Պ ա շ տ օ ն ա կ ա ն ազդով մը, զոր դուք ալ արտատպեցիք, թիւրք կառավարութիւնը մայիսի մէջ կը ծանուցանէր թէ «Հնչակեան» խումբ մը ձերբակալուեր է։ Ահա անոնք էին որ կը բերուէին։

***

որ Ալէաթճեան եպիսկոպոսը Պօլիս պիտի օծուի. ուստի կը պահանջէ որ այդպիսի օծում չը կատարուի:

Արդէն գրեցի ձեզ թէ հինգ եպիսկոպոս և մէկ վարդապետ այդ մեքենայութիւնը ըրին: Այդ եպիսկոպոսներէն մէկը սակայն բողոք մը տուած է պատրիարքին թէ իր ստորագրութիւնը կեղծած են. ինք ծերունի մըն է և երբէք բողոք տուած չէ: Ժողովրդին մէջ ընդհանուր գրգռում կայ այդ եկեղեցականներուն դէմ. եթէ այդ մարդիկ ունէին դիտողութիւն մը, պէտք էր զայն ներկայացնէին Պատրիարքարան և ոչ թէ մեր թշնամիին:

Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրութեան տեղեկագիրը Պօլիս հասաւ: Երկուշաբթի խառն ժողով պիտի գումարի զայն կարդալու համար, ու երբ ընտրութիւնը օրինաւոր գտնէ, Ազգային ժողով պիտի գումարէ և վաւերացնել պիտի տայ: Անկէ ետքը Տ. Գրիգորիս Ալէաթճեան օրինաւոր կաթողիկոս է:

—

Երէկ Պօլսոյ մէջ նորէն բաւական ծանր դէպք մը պատահեցաւ. Սահակ-Մեսրոպի տարեդարձին առթիւ, Պօլսոյ Սամաթիա համբաւաւոր թաղին վարժարանին տօնն էր. Ս. Փրկչի հիւանդանոցը քիչ մը հեռու է այդ թաղէն. ցպրոցին տեսչութիւնը աշակերտները տարաւ հիւանդանոցին մեծ պարտէզը. ժողովուրդն ալ հոն խռնուեցաւ: Եւ ահա ծպտեալ ոստիկաններ ժողովրդին մէջ մտան. ամբոխը գրգռուեցաւ, անոնցմէ մէկը բռնուեց ծեծեց, միւսն ալ վիրաւորեց, և չարունակեց իր գործը տեսնել: Գիշերը երբ ամէն մարդ իր տունը կը հանգչէր, ոստիկաններ գացին վարժապետներուն տունը կոխեցին, հանեցին մարդիկը և տարին բանտ, ինչպէս նաև տասը հոգիի չափ ալ զանազան կարգի մարդեր:

***

"ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, յունիսի 29-ին: Յունիսի 28-ին Պետրոպավլովսկի տաճարում, պատարագից յետոյ, Կլիմէնտ միտրոպօլիտը, բազմաթիւ հոգեւորականութեան հետ միասին, հոգեհանգիստ կատարեց Կայսր Աղեքսանդր III-ի համար, ուր ներկայ էին բօլգարական պատգամաւորութիւնը և Սլաւօնական բարեգործական ընկերութեան շատ անդամներ: Տաճարը լի էր աղօթողներով: Միտրօպօլիտը հետեւեալ վերնագրով պսակ դրեց գամբարանի վրա, «Թագաւորազն-Հրամանատարին, Թագաւոր խաղաղարարին յաւիտեան երախտագէտ բօլգարական ժողովրդից»: Միտրօպօլիտը մի զգացված ճառ խօսեց, յայտնելով բօլգարական ժողովրդի ամենախորին մշտական երախտագիտութիւն համայն Ռուսաստանի Մեծ Կայսերական Տան և մեծահոգի ռուս ժողովրդին:

ԱՄՍՏԵՐԴԱՄ, 28 յունիսի: Երկաթուղիական կօնգրէսը փակված է, յաջորդ կօնգրէսը նշանակված է 1900 թւին, Պարիզում:

ԶԱԳՐԵԲ, 28 յունիսի: Սերբիական կառավարութիւնը ներումն շնորհեց նախկին սերբիական մինիստր Ցուաչանօվիչին:

ՊԱՐԻԶ, 28 յունիսի: Բանտային կօնգրէսը փակված է:

ՍՕՖԻԱ, 28 յունիսի: «Agence Balcanique» լրագիրը հաղորդում է, որ ազգային ժողովի նախագահ Տօդօրով հեռագրեց Պետերբուրգից մինիստր-նախագահ Ստօիլօվին, որ պատգամաւորութեան անդամները չքաղթ ընդունվեցին արտաքին գործերի մինիստրի մօտ: Միտրօպօլիտ Կլիմէնտ մի խորը զգացված ճառի մէջ յայտնեց շնորհակալութիւն ընդունելութեան համար և բօլգարների անկեղծ ցանկութիւնը, որպէս զի որքան կարելի է շուտով բարի յարաբերութիւններ վերականգնվեն Բօլգարիայի և նրա ազատողների մէջ: Մինիստրը յայտնեց, որ թէպէտև դիպլօմատիական յարաբերութիւնները ընդհատված են, Ռուսաստանը առաջվան պէս բարեացակամութեամբ և համակրութեամբ է վերաբերվում Բօլգարիային: Բօլգարական սինօդը, կառավարութեան համաձայնութեամբ, որոշեց պատարագ մատուցանել և հոգեհանգիստ կատարել Բօլգարիայում Աղեքսանդր III կայսրի համար:

ԼՕՆԴՕՆ, 28 յունիսի: «Times» լրագրին հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ Բօլգարիայում գործերի դրութիւնը լուրջ կերպարանք է ընդունել. Նրշաններից երևում է, որ կառավարութիւնը չէ կարող ճնշել մակեդօնական շարժումը: Մի քանի մակեդօնցիներ, որոնք որպէս օֆիցէրներ ծառայում էին բօլգարական զօրքի մէջ, փախան՝ մակեդօնացի-ապստամբների հետ միանալու համար:

ԲԷԼԳՐԱԴ, 28 յունիսի: Հաստատ տեղեկութիւնների հիման վրա, յեղափոխական շարժման մասին տարածված լուրերը Մօնաստերի վիլայէտում անհիմն են:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 28 յունիսի: Բ. Դուռը դիմեց բօլգարական կառավարութեանը՝ առաջարկելով աւելի խիստ հսկողութեան ենթարկել սահմանները: Երևեցան ապստամբների նոր խմբեր: Չը նայելով Բօլգարիայի հանգստացնող դրութիւններին, Բ. Դուռը դիտաւորութիւն ունի էլի խնդրել պետութիւններին, որ նրանք ազդեն Բօլգարիայի վրա. Ֆրանսիան, ինչպէս ասում են, միանում է: Մինիստրների խորհուրդը քննում էր բէրաթների հարցը, բայց որոշում չը կայացրեց: Մեծ վէզիրը ըստ երևոյթին համաձայն է տալ բէրաթների մի մասը, բայց դիմադրութեան է հանդիպում հին-թիւրքական շրջանների կողմից:

ԼԻՍԱԲՕՆ, 28 յունիսի: Երէկ ստորագրվեց առևտրական դաշնագիրը Ռուսաստանի հետ:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ Մ. ՄԷԼԻՔ-ԱԴԱՄԱԼԵԱՆ

ՕԺԻՏԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա Ղ Ջ Կ Ե Ր Ա Ն Ց Հ Ա Մ Ա Ր

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԻ ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆ է 23,000,000 րուբլի: Ընկերութեան տոկոսաբեր թղթերը պահվում են պետական բանկում:

—

Ծնողներին, խնամատարներին և առհասարակ այն անձանց, որոնք ցանկանում են ապահովացնել աղջկանց ապագան, „ՐՕՍՍԻԱ“ ընկերութիւնը առաջարկում է ՕԺԻՏԻ (բաժինք) ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Օրինակ, եթէ ցանկանում են երկու ամեայ աղջկայ համար ապահովացնել 5000 ՐՈՒԲԼԻ ՕԺԻՏ, այնպէս որ, 18 ՏԱՐԵԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ստանան այդ գումարը, (այսինքն 16 տարուց յետոյ), այն ժամանակ այդ տեսակ ապահովագրութեան համար ապահովագրողը „Րօսսիա“ ընկերութեանը պիտի վճարի ամէն 3 ամսից յետոյ 52 րուբլի:

Սոյնանման ապահովագրութիւններ կարելի է կայացնել նաև այն պայմանով, որ ապահովագրողին անմիջապէս վերադարձվին բոլոր իր վճարած տուրքերը (պրէմիաները,) եթէ միայն ապահովագրված երեխան վախճանվի պայմանաւորեալ ժամանակից առաջ:

1895 թւի յունվարի 1-ին „ՐՕՍՍԻԱ“ ընկերութեան մէջ ապահովագրված էին 31,701 անձինք 83,708,760 րուբլի դրամագլխով:

Տղայ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ համար ևս կարելի է ապահովացնել դրամագլուխ նոյն կերպով, ինչպէս աղջկանց, և այդ դրամագլուխը կը ստացվի իբրև թոշակ (պէնսիա) ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՒ համար, եթէ միայն ապահովագրած երեխան կապրի մինչ պայմանաւորեալ ժամանակամիջոցը:

—

Ապահովագրութեան մասին յայտարարութիւններն ընդունվում են և ամէն տեսակ տեղեկութիւններ հաղորդվում են Վարչութեանը Ս. Պետերբուրգում (Большая Морская, սեփական տուն, № 37), Կովկասեան շրջանի համար ընկերութեան Վարչութեան մէջ, որ գտնվում է՝

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Սերգիեվսկայա փ. տ. № 6. (երկրորդ յարկում) և բոլոր գործակալութիւններում կայսրութեան բոլոր քաղաքներում:

(№ 71) (շ.) 1—52

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Ե Ր Կ Ո Ւ Ս Ե Ռ Ի Ա Ն Ձ Ա Ն Ց Հ Ա Մ Ա Ր

ՏԱՍՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Առևտրական կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ: Աւարտողները ստանում են ատեստատներ:

Աւանդելի առարկայք սրանք են՝ 1) Առևտրական Տնտեսութիւն, 2) Առևտրական Թուաբանութիւն, 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային), 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 5) Առևտրական Թղթակցութիւն, 6) Առևտրական և մուրհակի կանոնադրութիւն և 7) գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը:

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան 10-ից մինչև 11-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Աղէքսանդր Փրիդօնովի տանը, № 9, Սերգիևսկայա և Նագօրնայա փողոցների անկիւնում: Ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրիապէս եղբ. Ծովիանօֆների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу.

(Ե. շ.) № 62 1—25

ԿԱԿԱՕ ԲԼՕՕԿԷՐ

ՍՆՆԴԱՐԱՐ ԽՄԻՉՔ (գլխաւոր պահեստը Ռուսաստանի համար „ԵԱՎԱ“ ֆիրմայի մէջ. (С.-Петербургъ, Большая Морская, 38).

Ծախվում է կօլօնիալ և դեղային ապրանքների բոլոր լաւ մագազիններում $^1/_1$, $^1/_2$, $^1/_4$ և $^1/_8$ կիլօգրամանոց թիթեղեայ տուփերի մէջ:

(GRAND PRIX) բարձրագոյն պարգև Անտվէրպէնի համաշխարհային ցուցահանդէսում 1894 թւին: (№ 151) 42—50

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԿԷՕԼԷՐԵԱՆ ՓՈՇԻ ՄԻՋԱՏՆԵՐԻ ԴԷՄ

Ծախվում է ԱՄԵՆ ՏԵՂ, ԲՈԼՈՐ նշանաւոր առևտրականների մօտ:

Մօտ 15 տարի առաջ այդպէս անուանված „Պարսկականը“, իսկապէս „կովկասեան“ երիցուկը (աղացված կովկասեան լեռների վրա վայրենի կերպով բուսնող երիցուկի երկու ծաղիկներից) համարվում էր և յիրաւի էր ամենանշանաւոր և իսկական միջոց ամեն տեսակ միջատների դէմ:

Այդ պատճառով այդ փոշին արտահանելը բոլոր երկիրները բաւական նշանաւոր արդիւնք էր, մինչև որ տեղացիները իրանց համարձակ խառնուրդներով և փալսիֆիկացիւնք ՝ր, մինչև որ նա բոլորովին կորցրեց իր նախկին նշանակութիւնը և մինչև անգամ մենք, ռուսներս, ուրախ էինք, որ հնար ունեցանք փոխարինել նրան այն ժամանակ անակնկալ կերպով ծախու երևցած „դալմատական երիցուկով, թէպէտ վերջինը իր ազդեցութեան զօրութեամբ միջատների վրա՝ տեղի է տալիս անխառն „կովկասեան երիցուկին“:

Այդպիսով, փոխանակ պետութեան համար շահաւէտ արտահանման արդիւնքի, Դալմատեան երիցուկը ներմուծութեան նշանաւոր առարկայ դարձաւ արտասահմանից, իսկ կովկասեան երիցուկը համարեա թէ մոռացան:

Կամենալով վերականգնել կորած վստահութիւնը դէպի մեր գերազանց հայրենի արդիւնքը, մենք 1892 թւին հիմնեցինք Կովկասում, Աղէքսանդրօպօլ քաղաքում, մշտական գործակալութիւն, թէ հսկելու համար Անդրկովկասում գնագերշակի մշակութիւնը զարգացնելու մեր գործի վրա, և թէ յատկապէս տեղական գիւղացիների ձեռքով երիցուկի ծաղիկների ամենալաւ տեսակները ընտրելու համար, որ հաւաքվում է հէնց ծաղկելու սկզբին, և մանաւանդ

ԱՐԱԳԱԾ

լեռան ստորոտի մօտ: Զօրացած ծաղիկները աղատվում են մեր սեփական գործարանում, Մօսկվայում, և այդ բոլորից պարզ երևում է, որ ամենից լաւ կը լինէր պահանջել Ի. Կէօլէր և ընկերութեան նշանը և դրոշմը, որպէս երաշխաւորութիւն ապրանքի վերոյիշեալ արժանաւորութիւնների:

Գործարանա-Առևտրական ընկերութիւն „Ի. Կէօլէր և Ընկ., Մօսկվայում.“

(№ 74) 1—2

Позволено цензурою, Тифлисъ, 30 Іюня 1895 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.